

MEMÒRIA DE LA PROFESSIÓ

Consell de Col·legis de Metges de Catalunya

Entrevista al doctor Josep Vilar Bonet feta el dia 1 d'agost 2003, pel doctor Miquel Bruguera, al seu despatx de l'Hospital Clínic, i revisada pel doctor Lluís Daufí el mes d'agost de 2004.

Esbós biogràfic

Si li sembla bé, doctor Vilar Bonet, podríem començar pels seus orígens On i quan va néixer, per exemple?

Vaig néixer a Calonge (Baix Empordà), el 15 de novembre de 1920.

Però abans de prosseguir l'entrevista, vaig a demanar-te, amic Miquel, el tracte amical d'igual a igual, de tu a tu. El fet d'haver treballat junts uns quants anys en el mateix hospital i, sobretot, per l'elevat càrrec de president col·legial que exerceixes en aquests moments amb gran encert, seria per mi una mostra d'afecte inapreciable. Una altra cosa que he d'agrair-te és que hagi distret el teu temps per fer-me aquesta entrevista.

Ho faig amb molt de gust, i t'agraeixo que hagi volgut participar en la recol·lecció d'aquestes memòries. Digue'ns, per què vas estudiar medicina?

Quina cosa et va influir en aquesta elecció?

La nostra generació va estar marcada per la Guerra Civil del 36 al 39. Per mi va ser determinant. La família paterna es dedicava, des de feia generacions a la indústria suro-tapera. El desig del meu pare era que jo estudiés enginyeria industrial, que passés a l'estranger el temps necessari per dominar el francès, l'anglès i l'alemany, i en integrar-me a Calonge engrandiríem la fàbrica i tractaríem d'expandir-nos, com havien fet altres fabricants de la comarca. Però en el moment en què jo tenia quinze anys i només em faltava el sisè curs per acabar el batxillerat, van esclatar la Guerra Civil i la revolució del trenta-sis. Em vaig fer batxiller a

l'Institut Elemental de Sant Feliu de Guíxols, perquè en aquelles circumstàncies no podia anar a Girona. A la tardor de l'any 1937 la Universitat de Barcelona estava oberta, però la família va decidir, amb encert, que era millor mantenir-nos units a Calonge. Ara bé, vaig haver d'anar a la guerra. Si bé sense la cruïsa d'altres soldats, vaig viure les penalitats de la guerra per espai d'onze mesos. Vaig tenir la sort de no ésser ferit ni vaig emmalaltir, però sí que vaig entendre quanta ajuda necessitava el proïsme i també que el metge era el professional més considerat i, fins i tot diré, més estimat. Així, en acabar-se la guerra i veure que aviat tornaria a poder estudiar, vaig optar decididament per la Medicina. Mai no m'he penedit de la decisió presa.

Què vas fer en haver de retardar l'ingrés a la Universitat?

Vaig suspendre la meva formació, però vaig tenir el goig de fer de mestre als nens refugiats que ja abundaven a Calonge, la major part procedents de pobles de la província de Còrdova; naturalment calia parlar-los en espanyol. La integració sempre ha resultat costosa; la classe era bigarrada, però vaig fer tot el que em va ser possible.

De la lleva del biberó se'n ha parlat més que de qualsevol altra. Vols comentar algun aspecte de la mobilització?

El 27 d'abril de 1938 va ser cridada la lleva del 41. Em vaig presentar a Girona tenint una sort extraordinària. En aquell moment es reorganitzava el Batalló de Muntanya Pirinenc, que per fer-ho més curt se li deia Batalló Alpí, perquè tenia companyia d'esquiadors. Li faltaven 120 soldats i ja tens uns gironins de 17 anys i mig enquadrats entre la dels veterans (la majoria, bascos i un centenar de "nois" d'Estat Català). Aquests darrers, mentre es capacitaven a Benasc, van ser portats de pressa a Ainsa per intentar tancar un forat del Batalló dels *gudaris*. Havia començat l'ofensiva de l'exèrcit franquista en el dit Front d'Aragó, amb un avanç imparabile. El Batalló i la Divisió 43 varen quedar engarjolats a la Vall de Bielsa (llavors no hi havia el túnel). El Govern de la República estimava tant important la pervivència d'aquella força, que va decidir que el president Negrín i el general Rojo, passant a través de França, i trepitjant molta i molta neu, arribessin a Bielsa i

arenguessin la tropa amb la cèlebre frase: “*Resistir es vencer*”; dos dies després de l’arenga, tots els homes alliberats del material varen travessar part del sud de França cap a Girona. Solament al Batalló Alpí li tocà reorganitzar-se a Girona. Cent-vint reclutes gironins varen cobrir les baixes, lliurant-nos de moment, dels fronts de l’Ebre i del fatídic cap de pont de Balaguer. Suposo que per ser batxiller em van destinar a la Companyia de Transmissions. Allà vaig aprendre Morse; un basc, capità de vaixell, fou el meu professor.

I la carrera, la vas començar quan va acabar la guerra?

Van haver de transcórrer uns mesos. Has de tenir en compte que, si bé l’“Alliberament” de Barcelona és produïa el 26 de gener de 1939, fins al 9 de febrer el nostre Batalló no va passar a França; vàrem haver d’escollir destí: Irún o el gran camp de concentració d’Argelès-sur-mer. No vaig dubtar i l’endemà, dia 10 de febrer, els ferrocarrils francesos ens portaren de franc i en vagons de primera classe a Irún. Al capvespre d’aquell dia ja sortírem, en els FEVE, molt menys còmodes, passant per dessota de la cornisa cantàbrica arribant a Lleó ja de nit i ingressant el dia 11 en el “*campo de Concentración de Prisioneros y Presentados*” de Santa Ana i em tocà romandre-hi 34 dies; cada matí anunciaven el nom dels que ja tenien aval, condició indispensable per poder sortir. Quan vaig tenir la satisfacció de rebre’l, vaig ésser destinat a un *Regimiento de Infanteria*, el Zaragoza 25, radicat a Lugo. Hi havia un batalló compost per nois gallecs i asturians, tots del quart trimestre del 41, o sigui, el meu trimestre. Estaven en fase d’instrucció. Allà vaig tenir una llibertat impensable; no vaig dormir ni una sola nit al quarter. A la “Pensión Alvite” tenia habitació individual i el menjar de tot el dia per cinc cinquanta pessetes al dia (en cobrava tres de rebaixa de ranxo). A mig maig em donaren permís per passar 15 dies a Calonge (llavors moltes hores de tren). Vaig emportar-me el material d’estudi del sisè curs, perquè quedava clar que el setembre següent hauríem de revalidar el curs a Girona; se’m donà el segon permís per fer el que va ser un simulacre d’examen; els professors varen estar contents de tornar-nos a veure. I nosaltres també. Als dos dies d’haver retornat a Lugo se’m va notificar l’arribada de la pròrroga de segona classe (per estudis). La llicència temporal i cap a casa de nou. Final d’una etapa molt important.

I com vares trobar la Facultat?

Diré abans que la Universitat de Barcelona, dita Central i també Literària, estava ben conservada des del punt de vista estructural; les bombes caigudes a la Gran Via de les Corts Catalanes, a la cantonada de Balmes, no havien produït cap dany. Els problemes eren de personal i d'espai, per la gran aflluència d'estudiants. A l'octubre de 1939 vàrem coincidir estudiants de les lleves 37, 38, 39, 40 i 41, i a més a més hi havia la lleva del 42, que no havien perdut cap curs i els tocava començar la carrera. Els del curs d'Ampliació de Medicina, uns 500, foren dividits en tres grups seguint l'ordre alfabètic. Una sola hora de classe al dia i, per tant, dues hores setmanals per cada una de les tres assignatures (física, química i biologia). Aquest primer curs intensiu acabà a últims de març de 1940. La física, amb el doctor Pòlit, la férem amb apunts nostres presos a classe; per les altres, teníem llibre.

Com a diversió, com que ens sobraven hores, després de la classe fèiem un tomb pel Passeig de Gràcia, costat de llevant; a l'ensem que preníem el sol i fèiem exercici, comentàvem el que se'ns havia explicat i, més a prop dels exàmens, jugàvem a qui sabia més detalls.

En realitat, aquell curs intensiu va ser el primer de la Facultat. Podries fer-me saber de l'impacte que va suposar l'inici real de la carrera de Medicina?

A l'abril de 1940, la facultat tenia, pel que fa a la façana noble, el que té actualment, però el reixat es veia millor i l'ampul·losa escala estava molt menys deteriorada. Del vestíbul, diguem-li hipocràtic, destacava el que de cada columna penjava un paper que deia: "Habla el Idioma del Imperio." La cosa quedava clara, però sempre que podíem ens en desenteníem. Al capvespre, sobretot l'ala oest, amb el bust dedicat al "Nobili Viro" Pere Virgili, era realment tènica.

La bonança del primer curs se'ns va trastornar. Les plàcides passejades es convertiren en una carrera ràpida per estar a la classe a les vuit del matí, dissabtes inclosos. El catedràtic d'Anatomia I, doctor Taure, "*camisa vieja*", però sense vestir-la, auxiliat pels doctors Gómez y Gómez i Lluç Caralps, ens proporcionava

tres hores de classe seguides, sis dies a la setmana, fins al 20 de juliol.

Suportàrem bé l'empatx del Testut. Com a reconeixement a la nostra constància ens va posar un examen amb catorze preguntes, algunes de ben rebuscades (per exemple, *origen del mesodermo en los huevos de los roedores, venas de Tebesio, desarrollo de los tabiques del corazón...*). La nota màxima va ser notable: aquest "premi" l'obtingueren quatre alumnes: Obach, Nin, Rodríguez Monteverde i jo. A nou companys els donà aprovat. Els altres van tenir nou examen al setembre. Llavors ja només integràvem un sol grup.

Començàrem la Fisiologia general amb un professorat amateur. L'Escola Pi i Sunyer se n'havia anat a l'exili; semblaven més aviat lliçons de batxillerat.

La Histologia estava a càrrec del doctor Diego Ferrer Fernández de la Riva i, si de classe no en sorties amb el cap ben clar, tampoc ho aconseguies amb els *Esquemas de Histología*, editats i publicats per ell i la seva muller, la doctora Ignàsia Salvans.

El tercer ja fou un curs normal. Vàreu apreciar la diferència respecte als precedents cursos intensius?

Efectivament, el següent ja va ser un "curs normal" i no anàrem tan atrafegats, però sentíem un fort desig d'acabar amb el que eren fonaments, per importants que fossin, i poder participar de l'ensenyança clínica. De Microbiologia començàrem amb el catedràtic doctor Salvat. Era un home... en diria "rodonet", cerimoniós, entrava a classe sempre amb el birret al cap; explicava molt gràficament; per exemple, en explicar els abscessos de l'amebiasi histolítica, deia "*como el mar Negro y el mar de Mármara conectados por el Bósforo*". Ja mai se m'ha oblidat; permetia entendre millor la terminologia "*en botón de camisa*". A les poques setmanes va ser traslladat forçadament a Granada; per la facultat corria la veu que era maçó. S'encarregà de la càtedra un al·lèrgic, el doctor Agustí Corantí; el més destacat d'ell era que venia a classe en cotxe (un BMW petit): amb un "botones" autèntic, que li obria la porta i feia guàrdia en el vehicle.

En aquell tercer curs, va venir de Madrid, i com a catedràtic de Farmacologia, el doctor Francisco García-Valdecasas. Es va acumular la càtedra de Fisiologia,

mentre aquesta no es va proveir; s'havia format a l'escola de Negrín. Ens explicà la fisiologia espacial seguint el Rein, un llibre espès.

Què destacaries del quart curs?

L'Anatomia Patològica la començarem amb el doctor Síper i, ja molt avançat el curs, vàrem conèixer el nou catedràtic Julio García Sánchez-Lucas, i el seu examen oral fou molt generós amb nosaltres. Segur que cap professor de la facultat havia repartit tants "*sobresalientes*". La Patologia General corresponia al doctor Lorenzo Gironés Navarro; vingué de Santiago per trasllat. Tenia molt de protagonisme l'adjunt doctor Joaquim de Nadal Baixeras. La Propedèutica Clínica ens l'explicà el doctor Busquets.

Poc després, el doctor Gironés deixà la càtedra per anar a Nicaragua a dirigir la lluita antituberculosa i, probablement, per alguna venjança, va morir al jardí de la casa seva, per obra d'un vulgar matxet de tallar canya de sucre. Era l'època del general Somoza.

Queda l'Anatomia II. El catedràtic era el doctor Salvador Gil Vernet, que estava molt atrafegat amb l'adenoma i el càncer de la pròstata. El sistema nerviós l'explicava magistralment del doctor Viusà i, la resta, el doctor Sánchez Maldonado, ambdues persones molt amables i eficients.

Trobant-vos ja en el cinquè curs en el qual entràreu de ple en les mèdiques i quirúrgiques i unes quantes especialitats, la carrera ja tindria un altre al·licient?

En realitat així fou. En el cinquè es produí un canvi. Eren dues les càtedres de Ginecologia i Obstetrícia, però a la pràctica era la d'Obstetrícia per al doctor Nubiola i la de Ginecologia per al doctor Víctor Conill. Segurament que el personal auxiliar d'ambdues clíniques, volent participar més de la totalitat de l'assignatura va forçar l'alternació. En conseqüència, la meva promoció vam fer tant l'obstetrícia com la ginecologia amb el doctor Conill. Em semblaren les matèries més fàcils de tota la carrera. No vaig fer més que anar a classe i escoltar bé; vaig tenir matrícula d'honor en les dues.

En el sisè curs (Ginecologia) va convidar en una de les classes el doctor Martínez Vargas, catedràtic de Pediatria jubilat. Fou rector de la Universitat. Em va correspondre fer l'exploració i el diagnòstic de la malalta traslladada de patologia general. Una ascitis gelatinosa.

De Patologia Mèdica vaig tenir el doctor Ferrer Solervicens. Era ja gran i patia una malaltia freqüent en aquella època: tuberculosi pulmonar. Sempre explicava entre les dues files de llits de la sala d'homes i al costat de la llitera del malalt. Els alumnes feien cercle al voltant. Allà es lluitava pels primers cercles, perquè el professor tenia una veu molt baixa. Jo m'hi vaig colar una vegada, naturalment a l'última fila, i no vaig poder captar res. Els alumnes l'adoraven. Quan, quasi a les tres de la tarda, sortia de l'hospital, se'l veia molt abrigat, tapant-se la boca amb la bufanda i caminant a petites passes. Morí el 1955.

Vaig conèixer el doctor Agustí Pedro Pons el 1941, quan aquest entrava a la cinquena dècada de la seva vida. La fisonomia poc agraciada el feia més gran. Només amb el temps captaves en ell l'amabilitat, però mai et resultava brusc. Tenia facilitat de paraula i exposava molt bé. Era sagaç i, sobretot, sempre deixava fer; li agradava que tothom funcionés. Molts més anys endavant, li vaig sentir dir el següent: a casa: "Que fàcil és la visita; allà ningú no et porta la contrària. Aquí a l'hospital, qualsevol jovenet surt amb una síndrome que ha llegit la tarda abans i has d'acceptar que la desconeixes."

Com va ser que en el quart curs de la carrera t'incorporessis a la Mèdica A?

Tenia clara consciència que la Medicina, si bé es podia conèixer escoltant lliçons i llegint llibres i revistes, no es podia practicar amb èxit si no s'havia fet a l'ensens un bon aprenentatge. La Mèdica A s'assenyalava com a capdavantera i, com que el radiòleg era el doctor Vilaseca, fill de Calonge, unint-nos un mutu afecte, al setembre de 1941 vaig anar a veure'l i a exposar-li el meu desig. Em va dir: "En Pere Farreras acaba d'aconseguir el Premi Extraordinari de Llicenciatura. Anem a veure'l i tu seràs el seu primer alumne intern! I així va ser i diré més; vaig sentir-me sempre com un germà menys gran.

Un any després va comparèixer el doctor Alfons Balcells Gorina; portava uns anys a Heidelberg, treballant amb el doctor Siebeck, però ja devia estar saturat de la

guerra i volgué tornar a casa. En Farreras, amb gran generositat, li va dir davant meu: “Alfons, vine i et cuidaràs de quatre llits dels vuit que tinc assignats.” Jo vaig ser l’intern de tots dos.

Els estudiants eren d’un nivell social semblant?

A Catalunya, en el nivell social no s’han marcat mai gaires distàncies; la guerra i especialment la revolució havia perjudicat econòmicament moltes famílies; quasi tots vestíem semblant. No obstant, destacaré alguns fets. Una part respectable eren fills de metges en actiu o assassinats. Dominàvem clarament els que no ho érem. A part de certes diferències d’edat, hi havia nois que havíem servit primer en un exèrcit i a continuació en l’altre, mantenint sempre la categoria de soldat ras; els que havien servit únicament en l’exèrcit franquista se’ls considerava excombatents. Uns pocs eren alferes provisionals, però quasi mai vestien d’uniforme; hi havia un oficial de l’exèrcit republicà, la matrícula del qual va ser admesa i cursà la carrera amb nosaltres, sense cap problema. Uns quants vestien uniforme complet, blanc o negre, sobretot en època d’exàmens; eren jerarquies de Falange o del SEU, entre aquests, el ja quasi doctor Josep Espriu, que va ser el primer cap del SEU. Vàrem passar per dues “depuracions”. La primera a la tardor del 39, a la Universitat; vaig haver d’explicar per què havia servit en “l’exèrcit roig” i, l’altra, uns mesos després en la delegació del SEU; aquesta, ràpida, perquè el doctor Vilaseca m’havia avalat.

Com es repartien els sexes en l’alumnat?

En el meu curs, de 124 alumnes, només hi havia quatre noies; a destacar la Pepita Badell i Suriol, una de les germanes d’en Marià Badell, mort recentment. Era el prototipus de la noia intel·ligent i treballadora. Una altra era la Mercè Vila Clé, que no tenia la regularitat de la Badell; la tercera es deia Angelita Gómez, era de Valladolid; vingué a Barcelona perquè el seu germà, tinent metge, havia estat destinat a Barcelona; era molt bona noia, però hi perdérem contacte, perquè el germà assolí trasllat a un altre lloc i ella decidí canviar de facultat. Per últim, la riallera Mercè Lidji; era més gran que nosaltres; el seu pare, odontòleg, tenia un bon despatx a la Rambla de Catalunya i ella volia aprovar els quatre primers cursos

de Medicina indispensables per poder cursar a Madrid els dos cursos d'odontologia. En aquella època en què eren molt poques les dones fumadores, la Lidji fumava sempre que podia.

Era possible organitzar les pràctiques en un curs de més de cent alumnes?

M'atreveixo de qualificar-les de testimonials. Com que a Mèdica I s'explicava respiratori, circulatori i digestiu, vàrem fer poques sessions d'exploració física i radiològica (imatges). No vaig assistir a cap part normal ni distòcic. Quant a les quirúrgiques es podia assistir a les operacions mirant des de les altures de l'amfiteatre. A Infància se'ns presentaren prou malalts. Per tant, era clara la diferència entre els alumnes que assistíem regularment a un servei i els que no tenien la facilitat de fer-ho o no hi posaven interès.

I de llibres com anàveu? La gent hi anava molt a la biblioteca? On estudiàveu, a casa, a la biblioteca, al bar?

Durant el període d'estudiant preferia a casa, perquè em distreia molt menys. A la biblioteca hi anaven els que no tenien llibres. La targeta la tenia per aconseguir el préstec d'algun llibre en el cas d'haver de consultar alguna cosa que no figurés en els llibres de text que estudiava. Al bar hi anava molt poc; em sembla que no hi havia lloc per estudiar... A la biblioteca hi havia concurrència; la sala per a estudiants estava bastant plena a les tardes. La porta que quedava darrere de la bibliotecària de torn s'obria a una sala que era la biblioteca dels metges, vestida de llibres per a postgraduats i moltes revistes.

L'any 1949 vaig ser convocat a la Universitat de Madrid per tal de fer l'exercici per optar al premi extraordinari de doctorat. S'acostumava a anar preparat portant una maleta de llibres, perquè era potestatiu del tribunal deixar consultar bibliografia o dir que calia escriure de memòria. Jo acariciava quatre llibrets només de progressos. Els llibres recents no eren objecte de préstec si no s'obtenia l'autorització personal del degà; el doctor Soriano, assabentat de per què ho demanava, no ho va autoritzar. Segurament un angelet li hauria dit que no em serien necessaris. El tribunal ens va dir que havia decidit que no consultéssim bibliografia. El tema va ser *Leucemias agudas*. També me'n vaig sortir. Una

anècdota: si hom era convocat a Madrid, se n'assabentava per telegrama en no més de 48 hores de temps. A les taquilles del tren no hi havia bitllets; tampoc es podia viatjar en avió: Quina era la solució? Pujar al despatx del cap de l'estació, ensenyar-li el telegrama i ell autoritzava la taquilla a vendre un bitllet dels reservats. Ho dic per il·lustrar en quina situació es trobava el transport deu anys després d'acabada la guerra.

I en aquesta situació de poc rigor pedagògic, els professors, a l'hora dels exàmens, eren molt exigents o bé tolerants?

Hi va haver de tot. Com a exemple d'exigència, assenyalaré l'examen ja referit abans d'anatomia, però la resta, en general, mostraren una tolerància mesurada basada en la consideració que l'alumne era una persona conscient i que havia estudiat. He de dir que en el curs hi havia una dotzena d'estudiants, l'examen dels quals feia goig d'escoltar-lo.

Cas a part era el costum del professor Soriano, que no solament examinava personalment, sinó que per espai d'una hora buscava les falles que l'alumne havia pogut tenir; no sé si al final era tolerant o no.

Molts exàmens eren orals. Devien ser una tortura i més aleatoris que ara, que són escrits i tipus test...

No hi ha dubte que l'examen test és molt més còmode per a l'alumne i sobretot per al professor, perquè la plantilla és la que fa la correcció. Però abans de la introducció d'aquest model, a mi, primer com a alumne i després com a examinador, m'agradava l'examen oral; amb els doctors Pedro Pons i Farreras, els fèiem a partir de dos quarts d'onze de la nit, amb calor i amb el perfum del cigar de *don Agustí*; això que era home de fumar molt poc.

La major part d'estudiants anaven a classe o molts anaven a jugar al billar? Existia això en aquella època?

Pràcticament sempre anàvem a classe els mateixos. Fer "rodó" l'havia conegut en el batxillerat, però sempre el feien els mateixos. Respecte al billar, ningú no em va

convidar a anar a jugar-hi. És molt probable que la guerra ens hagués responsabilitzat.

L'únic dia de festa sonada era per santa Llúcia (13 de desembre); tot el dia amb les modistetes.

I la gent, quan acabava la carrera, tenia possibilitat de guanyar-se la vida de pressa?

En apropar-nos al final de la carrera, els metges ja veterans que venien per les sales, ens deien més d'una vegada: "Us planyem, perquè nosaltres, abans de la guerra, ho vàrem tenir prou fàcil; per vosaltres resultarà mol difícil." Sí que ens animaven molt! Fins a cert punt tenien raó, però ens en vàrem anar sortint.

I això, en què condicionava la manera de guanyar-se la vida el metge? Què feia: s'oferia als coneguts? Podia optar a una plaça? Posava un rètol a la porta i esperava que vingúés la gent?

Els qui tenien necessitat de guanyar per viure procuraven cobrir alguna de les vacants que hi havia en els pobles. Altres, anaven a ajudar un metge gran o malalt; entre els que varen tenir sort per aquest camí, he de recordar en Pepe Torner, sempre bon amic meu, que va anar a Malgrat per ajudar el doctor Rossinyol i va encaixar tan bé en aquella família que s'enamorà de la filla, es casà amb ella i tingueren fills que ara són metges. Casualitats de la vida: la Dolça Rossinyol, dona del meu amic, era del meu curs de batxillerat a Girona. Romanent a la ciutat, es podia ajudar algun metge atrafegat, fent-li la visita a domicili, o bé treballar per a una mútua... Ja s'iniciava *el Seguro Obligatorio de Enfermedad* o SOE, com li dèiem abreujadament, i era possible assolir el que altres no havien cobert; l'any 1948 em va ser adjudicada una plaça d'endocrinòleg; tenia una quota, o *cupo*, com en dèiem, petita i encara repartida en tres entitats col·laboradores; els malalts, fonamentalment tiroïdals i diabètics, venien al meu despatx i jo havia de fer el recorregut per les tres entitats, que eren les que em pagaven.

Les oposicions a metges de l'Assistència Mèdica Municipal es convocaren l'any 49 i el 1950 vaig obtenir el nomenament.

Les famílies que podien mirar més enllà tractaven que el fill es preparés bé i, per tant, que seguís a l'hospital estudiant i practicant. Aviat els coneguts i, sobretot els metges, m'anaren enviant malalts, però inclòs el 1952, en el despatx ja a la Diagonal, la meva bona mare, algun capvespre obria la porta del despatx per dir-me: aquesta tarda no ha vingut ningú.

En el despatx tinc historiades quelcom més de 25.000 persones que he atès amb la satisfacció d'haver pogut ser útil en major o menor fortuna,

A l'Hospital Clínic, tenies alguna remuneració?

Només tenien sou els metges en dedicació específica, per exemple els metges de guàrdia. Els altres ens acontentàvem amb el prestigi que suposava treballar en un hospital, en el que per altra part la gent acomodada llavors no volia anar.

En implantar-se l'assegurança de malaltia, el SOE féu un concert amb l'Hospital i com que el personal de les sales era el que atenia els malalts es va acordar destinar 100 pessetes per malalt i dia en concepte d'assistència mèdica.

D'aquesta quantitat, el 80 per cent era per al catedràtic, o tal volta per a la càtedra i el 20 per cent restant es repartia entre tots els metges dedicats a l'assistència.

Total, que a fi d'any rebíem, cada un prop de 1.200 pessetes.

Has estat un dels grans digestòlegs de Catalunya. Per què vas decidir-te per l'aparell digestiu?

La següent circumstància va ser el punt de partida. A la Clínica Mèdica A, en Farreras havia posat en marxa la revista *Medicina Clínica* i el doctor Barceló, reumatòleg, va voler crear la *Revista Española de Reumatismo y Enfermedades Osteoarticulares*. Jo era redactor de la primera, amb sou de 200 pessetes al mes. Vaig fer de secretari de redacció de la segona fins que els col·laboradors del doctor Barceló estigueren en condicions de rellevar-me. El bo d'en Farreras, preocupat del meu contacte amb els reumatòlegs em va dir: "No siguis *beneit*, deixa'ls; no veus que no curen cap malalt? En canvi, hauríem de procurar que el digestiu constituís una de les referències de la Mèdica A. Per tant, et demano que et facis gastroenteròleg." Considerant que en Farreres tenia tota la raó, vaig matricular-me el setembre de 1945, en el curs que anualment dictaven a la tardor a

l'Hospital de Sant Pau. Durava dos mesos i mig, sis dies a la setmana i cinc hores cada dia. El doctor Gallart Monés ja tenia seixanta anys, però transmetia il·lusió. Li agradava dialogar. Em va fer baixar “*al ruedo*” i palpar el ventre d'un malalt amb icterícia de tipus obstructiu. Sota el fetge es palpava una espècie d'albergínia gran, tensa i mòbil. Com que no era el primer malalt que veia, vaig dir que en principi calia pensar en el cranc del cap de pàncrees (signe de Curvoissier-Terrier). Va apreciar el diàleg i va afegir que havia de canviar la denominació. Ell n'hi deia signe de Mayo-Robson per entendre que els americans l'havien descrit abans. Aviat me'l vaig ficar a la butxaca. Un dia, acabat el curs, em va dir: “Si necessites alguna cosa i no me la demanes, m'enfadaré, igual que em molestaria que no ho fessin els meus fills.” Ningú més m'ho ha dit tan clarament.

Quin any vas acabar la carrera?

El juny de 1945. Quan penso en coses de temps enrere, no em sembla possible que hagi passat un grapat tan gros d'anys.

I, just acabada la carrera, vares fer el curs d'especialització a Sant Pau?

Sí, perquè fent quatre anys que anava aprenent del doctor Farreras, sabia que podia confiar en ell; no vaig dubtar.

En aquell temps, vivia molt a prop de l'Hospital de Sant Pau. Acabat el curs, tenia llibertat per introduir-me en les diferents seccions del Servei de Patologia digestiva; hi estava de nou a onze. Em vaig entrenar amb l'endoscòpia, llavors gastroscòpia parcial (amb aparell semirígid de Schlinder) i rectosigmoidoscòpia; vaig millorar en radiologia digestiva, els dijous participava de deu a onze en la sessió clínica, a la qual sempre hi assistien la flor i nata dels cirurgians de Sant Pau i també el doctor Joaquim Trias, que ja havia tornat de l'exili. Vaig poder presentar-hi comunicacions i dialogar amb aquella gent ja ben formada. A les onze agafava l'autobús Roca que em deixava en el Clínic.

Quina tècnica nova et va encisar?

Al Clínic ningú no s'havia dedicat a la intubació intestinal. El doctor Piulachs tenia una sonda de Miller-Abbot per estrenar. Me la va donar i, a més a més de malalts

de l'hospital, li vaig intubar malalts privats en condicions tècniques difícils (en clíniques sense aparells de raigs X). Fins llavors la intubació havia tingut una finalitat terapèutica en facilitar una aspiració eficaç: reduint la distensió del budell prim, facilitava l'actuació del cirurgià. Introduint contrast baritat per la sonda, quan veia que l'extrem ja no avançava més, vaig obtenir imatges molt demostratives de les causes d'oclusió. Això va ser motiu que "l'estudi radiològic de l'oclusió intestinal mitjançant sonda de Miller-Abbot" constituís el tema de la meva tesi doctoral, que vaig presentar en la Universitat de Madrid, el 1948, amb complaença del tribunal. He de dir que va tenir un cert caràcter d'aventura, perquè treballar amb els aparells de raigs X d'aquella època sense més protecció que el davantal i els guants plomats, proporcionava una dosi forta d'irradiació; sortosament no va tenir conseqüències per a la meva salut.

Aquí a Barcelona, el Servei del doctor Gallart era pràcticament l'únic lloc on es podia aprendre l'especialitat de digestiu?

Hi havia molts dispensaris que visitaven malalts d'aparell digestiu i, per tant, amb l'assistència assídua durant anys i a més a més assistint a les sessions de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques i també als congressos de l'especialitat, es podia formar un digestòleg. Però per poder abreujar el temps calia fer el curs i assistir un temps al Servei del doctor Gallart. Jo, l'any 1953 vaig poder ampliar horitzons concorrent per espai de dos mesos en el Graduate Hospital de Filadèlfia (Servei del doctor Bockus), agraint especialment la deferència amb què em va tractar el doctor Tumen. Una temporada semblant vaig passar a Ann Arbor.

Quan vares acabar la carrera i també el curs de Sant Pau, quina va ser la font més important per anar ampliant coneixements respecte a l'especialitat que havies escollit?

L'únic llibre de digestiu del qual he llegit totes les pàgines ha estat el tom I (aparell digestiu) de l'obra de Pedro Pons, *Tratado de Patología y Clínica Médicas*, publicada per l'Editorial Salvat. En el fons m'hi obligava el meu càrrec de secretari de redacció. La primera vegada hi vaig aprendre molt. La primera edició es va esgotar ràpidament i, per tant, l'Editorial Salvat va demanar la preparació d'una

reimpressió revisada, però que en ordre a la rapidesa, s'havia de prescindir dels autors, exceptuats el doctor Farreras i jo mateix. Com que ja disposava de moltes fitxes, amb un treball ingent vaig introduir uns quaranta conceptes recents; el difícil va ser mantenir la mateixa compaginació, condició absoluta de l'editor. Per tant, vaig haver de treure línies, comptar les lletres que hi cabien i fer que el nou text tingués les mateixes lletres. La reimpressió va sortir el 1952. Els autors varen cobrar sense haver treballat.

L'Hospital Clínic, juntament amb Sant Pau, eren els únics llocs on es podia fer una medicina realment seriosa?

En aquella època, el Clínic i Sant Pau eren els veritables hospitals de Barcelona; els altres centres tenien en general funcions específiques i la seva capacitat ocupacional quedava a notable distància.

En el Clínic funcionaven diversos dispensaris de digestiu; per exemple el cap de digestiu de la Mèdica B fou el doctor Sala Roig, home de gran prestigi i, per tant, amb molta feina privada. Aquesta el va privar de seguir assistint a l'hospital; ocupà el seu lloc el doctor Francesc Broggi i Guerra. A la banda de cirurgia n'hi havia un d'encapçalat pel doctor Gómez y Gómez —el nostre anatomista— amb el doctor Lentini (pare) i el doctor León. El de la Mèdica A l'encapçalava el doctor Bordas Feliu, un metge amb bon criteri, però amb no massa bona salut, que venia a l'hospital solament tres vegades per setmana, dues hores per dia. Era una excepció que fes unes passes per les sales.

A Sant Pau i al Clínic es feia la Medicina i la Cirurgia que corresponien en aquell temps de postguerres. Especialment la Mèdica A es convertí en una veritable policlínica; fins i tot va funcionar un "servei de vascular" amb els doctors Martorell, Valls Serra i Alonso.

Era sempre el catedràtic el qui decidia quines especialitats volia?

El dispensari d'una clínica mèdica es componia de: medicina interna, aparell respiratori, aparell circulatori, digestiu, endocrinologia, reumatisme, neurologia, psiquiatria, i si una persona del prestigi del doctor Ferran Martorell s'oferia per

ocupar-se dels malalts vasculars no se li podia dir més que “benvingut”. No havent-hi nòmina, no hi havia obstacle.

En Pere Farreras va treballar molt pel prestigi de la Mèdica A. Quan ell plantejava una cosa, Pedro Pons no el contradeia. Al “xef” el que l’importava era veure que el servei marxés cada dia millor, que es publicuessin treballs seriosos i nombrosos. El doctor Agustí Pedro i Pons confiava en els seus col·laboradors i no els tallava les ales.

Va ser el doctor Farreras qui va completar el prestigi que ja tenia la Medicina catalana, primer amb la revista *Medicina Clínica* i poc després amb l’obra *Tratado de Patología y Clínica Médicas*. Per portar-la a terme va obtenir la col·laboració de la flor i nata dels professionals de la postguerra. Ell, entre altres capítols escrits en col·laboració amb el Mestre, va fer una veritable obra d’art amb l’Hematologia.

La pràctica privada era l’única manera de guanyar-se la vida?

Això valdria, en tot cas, per als professionals amb prestigi i ben arrelats. El metge novell, per completar el guany, necessitava altres ingressos (mútues, editorials, treballs per a laboratoris, etc.). Ja estava implantat el SOE, que va afavorir més els que ja actuaven com a metges de família, sobretot els de poble, perquè en general seguien pagant la iguala.

Te’n recordes del teu primer client particular?

Sí, molt bé. Va ser una família que vivia en una caseta de propietat al carrer de Provença entre Villarroel i Urgell, o sigui, ben a prop de l’hospital. Coneixien al doctor Vilaseca i malgrat que feia tretze anys que no es dedicava a la medicina general, ocupant-se només de la radiologia, els Marassé li tenien tanta confiança que el seguien cridant (en aquells temps el metge era també el conseller). El doctor Vilaseca m’hi va enviar i efectivament el vaig descansar. A la tenda hi tenien una “cacharrería” i endins hi havia un safareig enorme envoltat per moltes dones del barri que hi anaven a rentar la roba a mà (no va ser fins al 55 en què varen tenir difusió les màquines, molt primitives, per rentar roba). Eren un matrimoni de mitjana edat, els dos grassos, ell, home de caliquenyo sempre a la boca. Tenien dos fills. El noi pintava bastant bé, va obtenir la representació a Barcelona d’una

fàbrica de sabó de Riudoms, somrient deia que era el primer venedor de sabó a Barcelona. Quan a Riudoms varen descobrir que feia les vendes a baix preu se'n va armar una de grossa; els pares van haver de tancar el forat. Una vegada morts els pares, tant el fill com la filla els hem tingut a l'hospital nombroses vegades. Ell va morir, però la germana encara viu en una residència de la tercera edat. En reconeixement a l'interès en què sempre els vaig cuidar i tractar, la Pepita no deixa passar cap dinou de març sense enviar-me una targeta, escrita encara amb molt bona lletra.

Permet-me esmentar breument el segon i el tercer. Una tarda, mentre feia fitxes de treballs apareguts en revistes, que rebíem en intercanvi amb Medicina Clínica, van comparèixer a la biblioteca de la clínica un matrimoni calongí; el marit havia estat company de jocs a la infància i la muller és parenta llunyana meva. Vaig entendre que en les relacions mútues no anaven massa bé, malgrat que segueixen aguantant-se amb 83 i 86 anys, sense fills. La seva cara delatava la malaltia de Basedow. Ja començaven a manejar-se els primers compostos antitiroïdals. Segueixen demanant-me consell.

La tercera va ser una noia de 19 anys. No recordo quin metge em va sol·licitar la visita; en el carrer de l'Avenir, prop de Muntaner, la vaig veure enllitada amb un ventre enorme, i així i tot es palpava un fetge gros, nodulat i dur. La punció va donar un líquid hemorràgic en el qual s'apreciaven cèl·lules amb clares característiques de malignitat, sense poder assenyalar la procedència. Explorant-la amb més deteniment, l'únic detall amb possible valoració fou un nodule com un cigró, situat sota una mama dreta aparentment normal. Fou biopsiat i l'histopatòleg diagnosticà un carcinoma de mama.

Eren gent de Calonge?

Només els del segon cas. És lògic, però, que al llarg dels anys n'hagi vist molts. Els dos metges que visitaven a Calonge foren bons amics i si la persona que consideraven que havia de veure tenia possibilitats, la dirigien al meu despatx i si no les tenia el veia o l'internava a l'hospital. Pots imaginar-te que moltes vegades, per raó d'amistat no cobrava res. Uns m'ho han agraït més que altres.

Així anaves a casa dels malalts?

A Calonge m'interessava més veure'ls a casa seva i en el moment que menys podia distorsionar la meua vida els dies que fos allà. No cal dir que de vegades havia de punxar una pleuresia. A Barcelona, fora dels dos primers anys, han estat poques les visites que he fet a domicili.

Escolta'm, quan vares començar a exercir com a digestòleg, de quins mitjans de diagnòstic disposaves?

En aquella època, l'interrogatori era tan fonamental que se'ns deia amb raó que si el metge no havia obtingut una idea clara del que podia tenir el malalt, difícilment faria un diagnòstic encertat.

La radiologia era fonamental. Per ser un bon digestòleg calia conèixer i fer be la radiologia del tub digestiu. L'endoscòpia freqüent era la baixa (ano-recte-sigmoidoscòpia). S'estudiava el quimisme gàstric (hi havia qui deia que li treia molt partit), i alguna vegada el duodenal. L'estudi de la secreció pancreàtica era patrimoni d'un investigador, al qual li fos assignat. La coprologia a vegades proporcionava dades.

La gastroscòpia amb l'aparell semirígid era més testimonial que efectiva perquè no permetia veure més que les lesions del cos gàstric sense poder biopsiar-les. La fibroscòpia que ha marcat l'entrada en l'època moderna no es va introduir fins a l'octava dècada del segle XX.

I els recursos terapèutics eren també molt més modestos que els actuals?

El tractament quirúrgic era més freqüent del que és en el moment present?

Respecte a tractament mèdic el més important ha estat la introducció de la medicació antisecció gàstrica; la primera medecina efectiva va ser la cimetidina, que "ressuscità" moltíssims ulcerosos duodenals; el progrés ens ha portat al coneixement de la bomba de protons i a la introducció de preparats encara millor tolerats i probablement més efectius.

Ho destaco, atès el gran nombre de persones que se n'han beneficiat. Aquest benefici s'ha multiplicat amb la identificació de l'*Helicobacter pylori* com a agent causal. La concurrència dels inhibidors de la bomba de protons amb dos

antibiòtics ha donat el cop de gràcia. A mitjan segle XX, l'úlceres bulbar era la causa de sofriment d'un trenta per cent dels pacients que acudien a un servei de medicina de l'aparell digestiu. El doctor Gallart Monés ho expressava en termes ben gràfics: "Són els ulcerosos els que fan bullir l'olla del digestòleg."

La segona part de la pregunta queda contestada dient que ara són molts i molt menys els ulcerosos que han de passar per la taula d'operacions. S'operen més càncers en fase útil. El trasplantament de fetge és l'operació que més feina dona als cirurgians digestius.

Queda clar que la teva experiència professional ha estat prou llarga. Quins són els fets que t'han cridat l'atenció dins dels canvis que ha experimentat la Medicina en relació amb el que es podia fer quan vares acabar la carrera?

He de destacar els antibiòtics. La successió penicil·lina, estreptomina, cloramfenicol, donà al metge unes armes que l'any 40 no podia sospitar.

La cortisona va obrir també amplis horitzons. Va marcar l'inici de la terapèutica antiinflamatòria.

Des del punt de vista conceptual he de referir-me a les hepatitis i també a un millor coneixement de la patologia portal.

Eppinger, amb la teoria del "tap mucós" en la llavors anomenada "icterícia catarral", portava de cap al doctor Gallart que quan agafava el tema obria el gros llibre de l'autor austríac i llegia un tros de pàgina per acabar dient: "No entenc el que vol dir aquest home." Era tal la desorientació que imperava que vaig sentir el seu fill, Antoni Gallart Esquerdo, que devia tenir a prop de quaranta anys, dir el següent: "Em sembla que quelcom del que vaig menjar ahir no m'ha caigut bé; vaig a prendre un sobre de pólvores de calomelan (purgant) per tal que no em surti una icterícia catarral."

Al fons de la sala d'homes de la Mèdica A hi havia dues habitacions individuals i darrera d'aquestes dues habitacions, però amb quatre llits cada una; aquestes últimes es destinaven a acollir malalts que enviava el sanatori antituberculós de Tres Torres; sempre tuberculosos oberts, amb trastorns digestius importants. Un o alguns dies després es posaven grocs. Metges ben formats com els doctors

Magriñá o Bacardí no entenien el que passava. No se sabia encara que existís l'hepatitis B. Avui, això seria impensable.

La relació avui entre metge i malalt, en una medicina altament tecnificada, et sembla molt diferent i fins i tot pitjor que en època de pocs recursos que calia suplir amb molt d'afecte?

Referint-me als malalts hospitalitzats em sembla que no hi ha gaire diferència: Per altra part, tenen millor estada i menjar, com també ajuda per part del personal auxiliar. En general saben el nom del metge responsable. Tal vegada pateixen alguna molèstia, no ben necessària, quan entren en un programa d'investigació clínica.

Ara bé, quan es tracta de medicina social, amb nombre de visites excessiu per les dues hores de despatx que li corresponen al metge, sí que s'ha de notar la diferència.

Els teus malalts venien concretament perquè els ho recomanava el metge o bé pel boca-orella o perquè l'un ho deia a l'altre...?

Els tres camins eren reals. Els metges eren principalment els de l'hospital i també els dels pobles; aquests discriminaven bé quins podien passar pel despatx i quins havien de venir a l'hospital. Com a anècdota algun pare d'alumne, sent metge, et cridava en junta, en la proximitat dels exàmens...

Al llarg de la vida professional, et sembla que el fet que el malalt pagui els serveis del metge ha estat un acte sempre ben entès i que, per tant, els malalts responien honradament als honoraris que el metge fixava, o hi havia un sector de repatanis que es feien els distrets?

Com que mai em vaig extralimitar, cobrant el raonable, no vaig tenir cap protesta; no vaig saquejar cap cartera. Solament un percentatge molt petit va deixar de pagar.

Un element de gran ajuda i a l'ensem font d'entrades va ser l'aparell de raigs X, en no tenir dependència d'una altra citació. Així els malalts de fora guanyaven temps i s'estalviaven viatges i a casa havien de pagar menys. Un metge general que venia

sovint per la sala de la Mèdica A em deia: “No t’enviaré cap malalt mentre no tinguis aparell de raigs X.” Vaig tenir només dos aparells; un que en direm “simple” que va costar tres-centes mil pessetes i que l’any 1950 el vaig vendre per cinquanta mil; i un altre que em varen instal·lar el 1960, que diríem de “postín”, governat tot elèctricament, amb seriador automàtic i intensificador d’imatge. El vaig haver de desballestar fa uns quatre anys quan es va esgotar l’intensificador d’imatge.

Als metges ens passa el mateix, però abans d’esgotar-nos Déu n’hi do la feina que fem.

Nascut a Calonge (Baix Empordà), on encara manté vives les arrels, el doctor Josep Vilar Bonet és un genuí metge de Barcelona, que ha desenvolupat tota la seva vida professional en el que ell anomena “complex Casanova 143: Hospital Clínic i Facultat de Medicina”. Des de metge intern fins a cap del Servei de Gastroenterologia de l’Hospital i des d’ajudant de classes pràctiques a professor titular de Medicina de la Facultat. Fins i tot exerceix la seva pràctica privada des de sempre a dues passes del Clínic.

Es formà des d’estudiant fent de metge en contacte diari amb grans mestres: Pedro Pons, Pere Farreras, Francesc Gallart, Josep M. Vilaseca... A l’escola d’Agustí Pedro Pons i sota el mestratge directe de l’insigne Pere Farreras Valentí col·laborà en la redacció de la monumental obra *Tratado de Patología y Clínica Médicas*. Fou també redactor de la prestigiosa revista *Medicina Clínica*. S’especialitzà en Gastroenterologia, a la qual aportà significatius progressos que ensenyà des de la Facultat i a través d’abundants textos i articles a revistes i ponències a congressos de l’especialitat. Amplià estudis en el Servei de Digestiu del Graduate Hospital de la Universitat de Pennsylvania i en la Universitat Michigan. Cofundà l’Associació de Digestologia de l’Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. Fou secretari d’actes i després bibliotecari d’aquesta Acadèmia.

En arribar a l'edat de la jubilació (1988), la Junta de Clíniques el nomenà per unanimitat metge-consultor de l'Hospital Clínic de Barcelona.